

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH**Dehqanova Mamura Ulmasovna***Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti dotsenti
Toshkent, Uzbekiston.***Farhodova Farangiz Jamshidovna -***TDPU 1-bosqich talabasi*

Annotatsiya: maqolada kichik maktab o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va innovatsion o‘yin texnologiyalaridan foydalanish mazmuni yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta‘lim, metodlar, dars, interfaol, klaster, qora quti, videotopishmoq, juft barmoqchalar, beshinchi(oltinchisi, yettinchisi...) ortiqcha.

Bugungi kunda yurtimizda uzluksiz ta‘lim tizimini jahon talablari asosida takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga olib chiqish, ilg‘or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Mamlakatimizda ham ushbu yo‘nalishning davomi sifatida barcha sohalari qatori ilm-fan, san‘at, adabiyot, ma‘rifatga katta e‘tibor qaratilmoqda.

Xususan, xalq ta‘lim tizimida olib borilayotgan islohotlar: 2019-yilning 29-aprel kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmonga imzo chekdi. Hujjatda xalq ta‘limi tizimida mavjud muammolar va ularni yechish uchun amalga oshiriladigan chora-tadbirlar belgilandi. Jumladan, konsepsiya tizimda islohotlar amalga oshiriladigan 9 ta yo‘nalish va 48 ta ko‘rsatkichni belgilab bergan.²⁹

O‘zbekiston Respublikasining 2030-yilda xalqaro miqyosda o‘quvchilarni baholash PISA (The Programme for International Student Assessment), PIRLS dasturlari reytingi bo‘yicha jahonning birinchi 30 ta ilg‘or mamlakati qatoriga kirishiga erishish va xalq ta‘limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish va boshqa yo‘nalishlarni belgilangan.

Ta‘lim tizimini xalqaro tendensiyalari orqali tubdan isloh qilish, xorijiy ilg‘or tajribalari asosida ta‘lim mazmunini fan-texnika va texnologiya borasida erishilgan yangi yutuqlarni hisobga olgan holda muntazam takomillashtirilib borish, ta‘lim jarayonlarida o‘qitishning innovatsion ta‘lim texnologiyalarini joriy etish amalga oshirilmoqda.

Innovatsion ta‘lim texnologiyalari qanday texnologiya? Bu savolga javob berish uchun dastavval innovatsiya, novatsiya, innovatsion ta‘lim tushunchalariga aniqlik kiritaylik:

²⁹ Uzedu.uz

innovatsiya- “innovation” ingliz tilidan tarjima qilinganda “yangilik kiritish” degan ma’noni bildiradi.³⁰

Innovatsion ta’lim bu ta’lim oluvchida yangi g’oya, mayor, qoidalarni yaratish, o’zga shaxslar tomonidan yaratilgan ilg’or g’oyalarni, mayor, qoidalarni tabiiy qabul qilishga oid sifatlar, malakalarni shakllantirish imkoniyatini yaratadigan ta’limdir.

Bugungi kunda ta’lim jarayonida an’anaviy ta’lim texnologiyalari bilan bir qatorda noan’anaviy (nostandart, ilg’or, zamonaviy, yangi, innovatsion) texnologiyalar tatbiq qilinmoqda. Jumladan, shaxsga yo’naltirilgan o’qitish texnologiyasi; muammoli o’qitish texnologiyasi; hamkorlikda o’qitish texnologiyasi; modellashtirish o’qitish texnologiyasi; modulli o’qitish texnologiyasi; kompyuterli o’qitish texnologiyasi; jamoaviy ta’lim texnologiyasi; individual ta’lim texnologiyasi; ishbilarmonlik o’yin texnologiyasi; yiriklashtirib o’qitish texnologiyasi; tabaqalashtirish ta’lim texnologiyasi; jadval asosida o’qitish texnologiyasi; tayanch sxemalar asosida o’qitish texnologiyasi; tayanch so’zlar asosida o’qitish texnologiyasi; to’la o’zlashtirish texnologiyasi; kafolatlangan o’qitish texnologiyasi va jadallashtirish kabi o’qitish texnologiyalari mavjud.³¹

Mazkur o’qitish texnologiyalarni amalga oshirishda bir qator passiv, faol, interfaol va treninglardan keng foydalaniladi.

Passiv metodlar turkumiga ma’ruza, hikoya, tushuntirish; namoyish, kitob bilan ishlash, illyustratsiya, to’rt pog’onal metod., laboratoriya, mashq va boshqalar kiradi.

Faol o’qitish metodi bu talabalarning o’quv-bilish jarayonidagi fikrlash faoliyatini, ish faoliyatini faollashtirishga qaratilgan metodlardir.

Faol metodlar turkumiga aqliy hujum, o’rgumchak to’ri, idrok xaritasi, klaster, sinkveyn, videousul, videotopishmoq, davra suhbat; bahs; labirint, assisment, munozara, charxpalak, tushunchalar tahlili, rolli o’yin va boshqalar.

Interfaol metodi bu (“inter” bu o’zaro, ”act” – harakat qilmoq) ma’nolaridan kelib chiqib, o’zaro harakat qilmoq, hamkorlik muloqot tartibida bo’lishni anglatadi.

Interfaol yoki interaktiv metodlar turkumiga muammoli vaziyat, yo’naltiruvchi matn, loyiha, damino, qora quti, venn diagrammasi, qizil va yashil kartochkalar bilan ishlash, tajriba vositasida o’qitish sikli, pinbord, zanjir, zig-zag, kichik guruhlarda ishlash, eksprom, monitoring, zinamazina, debat, kubik, T sxema, SWOT, rezyume, FSMU, SCORE, metaplan, qarorlar shajarasi, 3|3, (4|4, 5|5) beshinchisi, (oltinchisi, yettinchisi) ortiqcha kabi metodlar kiradi.

“Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi...) ortiqcha” metodi-bu o’quv materialining mazmun-mohiyatini tushunchalar o’rtasidagi mantiqiy bog’liqlik asosida o’quvchilarda mustaqil fikrlash, shaxsiy mulohazalarni o’zaro taqqoslash ko’nikmalarini nazarda tutuvchi metoddir.

³⁰ Muslimov N.A, Usmonboyeva M.H va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari : -Toshkent: “Sano-standart” nashriyoti, 2015, 7-bet

³¹ Dexkanova M.U Axmetova K.I. Ta’lim texnologiyalari: - Toshkent-2019, 35-bet

O'quvchilar mantiqiy tafakkur yuritish ko'nikmalariga ega bo'lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo'llashda quyidagi didaktik harakatlar amalga oshiriladi:

- O'rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish;
- hosil bo'lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo'lgan to'rtta (beshta, oltita, ...) va taalluqli bo'lmagan bitta tushunchaning o'rin olishiga erishish;
- o'quvchilarga mavzuga taalluqli bo'lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish;
- o'quvchilarni o'z harakatlari mohiyatini sharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o'quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o'tishlari hamda ular o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni asoslashlarini talab etish lozim).³²

Mazkur metod o'quvchilardan o'rganilayotgan mavzu (yoki bo'lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi. Metodni qo'llashda quyidagi didaktik harakatlar tashkil etiladi:

- o'qituvchi o'zaro teng nisbatda mavzuga (bo'lim, bob) oid va oid bo'lmagan asosiy tushunchalar tizimini yaratadi;
- o'quvchilar mavzuga (bo'lim, bob) oid va oid bo'lmagan asosiy tushunchalarni aniqlaydilar va daxldor bo'lmagan asosiy tushunchalarni tizimdan chiqaradilar;
- o'quvchilar o'z harakatlarining mohiyatini izohlaydilar.

Metoddan individual, guruhli va ommaviy shaklda o'quvchilar tomonidan mavzuning puxta o'zlashtirilishini ta'minlash hamda ularning bilimlarini aniqlash maqsadida foydalaniladi. Bu metodni 1-sinf atrofimizdagi olam darsligining "Uy hayvonlari va parrandalar" mavzusida qo'llashimiz mumkin. Sigir, qo'y, toshbaqa, ot, it kabi hayvon nomlari ekranda ko'rsatiladi. O'quvchilar ortiqcha so'zni aniqlashadi. So'ng bu so'zlar ishtirokida gap tuzish topshirig'i beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya beriladi.

O'quvchilar tomonidan tuzilgan gaplar asosida o'quvchilar qalbida ona tabiatga muhabbat uyg'otiladi, uy hayvonlariga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishga o'rgatiladi.

Bu metodni qo'llashdan maqsad o'tilayotgan mavzu yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olish imkonini beradi. Mavzu mohiyatini yorituvchi tushunchalar o'rtasidasigi mantiqiy bog'likni ko'rsata va asoslash olish o'quvchilarda mustaqil fikrlash, shaxsiy yondashuvlarini asoslash, shuningdek, tengdoshlarining fikrlari bilan shaxsiy mulohazalarini o'zaro taqqoslash ko'nikmalarini ham shakllantiradi³³.

³² Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M.. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari: "Fan" nashriyoti, 2006, 162-bet

³³ Salaeva M.S., Luxmanovna N.M. Kichik maktab yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiy faolligini rivojlantirish / SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 3 | ISSUE 3 | 2022 ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 380-383. <http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20064.%20380-383.pdf>

Xulosa qilganda, zamonaviy ta'lim barcha o'quvchilarga o'z qobiliyatlarini namoyish etish va ijodiy qobiliyatlarini istisnosiz namoyish etish imkoniyatini beradi³⁴. Mazkur metodni qo'llash orqali o'quvchilarda mantiqiy fikr yuritish, mustaqil fikrlash, o'z fikrlarini asoslay olish, shaxsiy munosabatlarini o'zaro taqqoslash ko'nikmalarini shakllantiradi.

ADABIYOTLAR:

1. “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. Uzedu.uz
2. Muslimov N.A, Usmonboyeva M.H. va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. -Toshkent: “Sano-standart” nashriyoti, 2015.
3. Dexkanova M.U Axmetova K.I. Ta'lim texnologiyalari: - Toshkent-2019
4. O‘.Q.Tolipov, M.Usmonboyeva. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. -”Fan” nashriyoti, 2006.
5. Salaeva M.S., Luxmanovna N.M. Kichik maktab yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiy faolligini rivojlantirish / SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 3 | ISSUE 3 | 2022 ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 380-383. <http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20064.%20380-383.pdf>
6. Salaeva M.S., Urazova K.V. Boshlang‘ich ta’limda o'quv faoliyatning kichik maktab yoshidagi o'quvchilar psixik rivojlanishiga ta'siri / «Білім беру қызметі: инновациялық әдістер, құралдар және тәсілдер» тақырыбындағы халықаралық форум материалдары. Қазақстан Республикасының Шымкент қаласы. 2022 жыл, 13 мамыр. – В.432-441.
7. Salaeva M.S., Shoyunusova F.S. Bola shaxsini shakllantirishda otalarning o'rni // Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». ISSN: 2658-7998. Электронный журнал. Выпуск №22 (том 5) (январь, 2022). - С.1099-1103. https://www.mpcareer.ru/files/ugd/a62191_0b77bb588ae44c41874c43e8211ea9a8.pdf
8. Салаева М. С., Бекназарова Х. Х. Бошланғич таълим ўқувчиларини ижтимоий мобиллигини ривожлантириш // EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE, 2(4), 2022. - P. 136–139. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6511330>
9. Салаева М.С., Джумабаева М. Педагогинг кичик мактаб ёшидаги болаларни ижтимоий мобиллигини оширишга таъсири // Ижтимоий фанларда инновация онлайн илмий журнали, ISSN - 2181-2608. IMPACT FAKTOR - 8.2 SJIF:

³⁴ Salaeva M.S., Urazova K.V. Boshlang‘ich ta’limda o'quv faoliyatning kichik maktab yoshidagi o'quvchilar psixik rivojlanishiga ta'siri / «Білім беру қызметі: инновациялық әдістер, құралдар және тәсілдер» тақырыбындағы халықаралық форум материалдары. Қазақстан Республикасының Шымкент қаласы. 2022 жыл, 13 мамыр. – В.432-441.

- 5.426 - Б. 59–62. Retrieved from
<http://www.sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/1552>
10. Салаева М.С., Бекназарова Х.Х. Формирование мобильности личности как педагогическая проблема / SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 3 | ISSUE 3 | 2022 ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 384-390.
<http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20065.%20384-390.pdf>